

Ж.С. ӘЛДИБЕКОВ

ҚАЗАҚ АТА ЗАҢДАРЫНЫҢ ІНЖУ - МАРЖАНДАРЫ

ШЕДЕВРЫ ДРЕВНЕГО МИРА
ПРАВА КАЗАХОВ

(ОҚУ ҚҰРАЛЫ)

Алматы | 2020

Ж.С. ӘЛДИБЕКОВ

ҚАЗАҚ АТА ЗАҢДАРЫНЫҢ ІНЖУ –
МАРЖАНДАРЫ

(Шедевры древнего мира права казахов)

(Оқу құралы)

Қазақтың Талантты
қиялдарының бірі белгілі
Залим-Зауыер 'Бұлнар
Айтқанқисме үлкен шартар-
шартарың табыстағы әбріне
таланттықпен автордан.

АЛМАТЫ
2020

Ж. С. Ә.
17.08.2020.

УДК 340(075)
ББК 67.0я7
Ә 50

Баспаға Д.А. Қонаев атындағы Еуразиялық Заң академиясының
Ғылыми кеңесінің шешімімен жариялануға ұсынылды (№ 13 хаттама,
25 маусым 2020 ж.)

Пікір жазғандар:

заң ғылымдарының докторы, профессор – Айтхожин К.К.
заң ғылымдарының докторы, профессор – Әлібаева Г.А.

Әлдибеков Ж.С.

Қазақ ата заңдарының інжу – маржандары. Оқу құралы. Алматы:
«Издательство LEM», 2020. – 240 б.

ISBN 978-601-239-603-4

«Қазақ Ата заңдарының інжу – маржандары» атаумен оқырман қауымға ұсынылып отырған оқу құралы елімізде жүзеге асырылып жатқан «Рухани жаңғыру» бағдарламасының аясында өткен дәуірдегі қазақ әдет –ғұрып құқығы жүйесінің маңызды қайнар ретінде дәстүрлі қоғамдағы әлеуметтік – саяси және құқықтық мәселелерді реттеуде аса маңызды рөл атқарып, Қазақ Ата заңдарының (құқығының) негізгі жарғылары болып есептелген Майқы бидің, Қасым ханның, Есім ханның, Өз Тәуке ханның шығарған құқық жүйесін және халық арасында кеңінен таралып, құқықтық маңызға ие болған мақал – мәтелдерді, данагөйлік, шешендік, нақыл сөздерді, атақты билердің үлгілі (прецеденттік) соттық шешімдерінің ережелерін, дара тұлғалардың афоризмдерін кешенді түрде сұрыптау және салыстыру арқылы оқырманға таныстыруды көздейді. Оқу құралы заңгерлік оқу орындарының студенттеріне, магистранттарына, оқытушыларына және құқық қорғау органдарының қызметкерлеріне арналған.

УДК 340(075)
ББК 67.0я7

ISBN 978-601-239-603-4

© Әлдибеков Ж.С., 2020

МАЗМҰНЫ

Кіріспе	4
1-бөлім. Қазақ Ата заңдарының (құқығының) қайнар көздері мен ерекшеліктері	9
2-бөлім. Қазақ Ата заңдарының (құқығының) негізгі жарғылары – Майқы бидің «Жеті заңы», Қасымханның «Қасқа жоль», Есімханның «Ескі жоль», Тәуке ханның «Жеті Жарғы» заңдары	13
3-бөлім. Қазақ дәстүрлі қоғамындағы құқықтық мәдениет және оның ерекшеліктері	51
Қазақ Ата заңдарына негіз болған інжу – маржандары:	
4-бөлім. Ар-ұят, әдеп, салт, ақыл, адалдық туралы – мәтелдер, нақыл сөздер және ойшылдардың қанатты сөздері	60
5-бөлім. Әділдік, әділеттілік, шындық, ақиқат, заңдылық туралы айып, кінә туралы құқықтық мәні бар мақалдар, нақыл сөздер, прецеденттік ой – тұжырымдар	131
6-бөлім. Айтақ, куә, дау, құн, айып, қылмыс, күнә, жаза, бітім, дәлел туралы прецеденттік тұжырымдар, мақал – мәтелдер және шарият ережелері	146
7-бөлім. Билер, хандар және билік, сот әділдігі, әкімдер мен әкімгершілік, басқару өнері туралы мақал – мәтелдер, нақыл сөздер, құқықтық кағидалар	176
8-бөлім. Соттар мен судьялардың этикасы және қылмыстық әрекеттер жайында әр елдің мақал- мәтелдерінен, нақыл сөздерінен қысқаша үзінділер	234
Пайдаланылған дереккөздер	236

Ж.С. Әлдибеков

ҚАЗАҚ АТА ЗАҢДАРЫНЫҢ ІНЖУ –
МАРЖАНДАРЫ

(Оқу құралы)

Басылымға қол қойылды 30.06.2020.
Формат 60x84^{1/16}, офсеттік қағаз, «Times» гарнитурасы.
15 шартты б.б. Тираж 100 дана. № 2458 тапсырыс.

«Издательство LEM» ЖШС басып шығарылды
050008, Алматы қ., Әуезов көш., 82, Мыңбаев көш. қ-сы, тел./факс 375-51-33.